

s urednikom „Časa.“ (Cf. *Čas*: 1920. str. 281 - 290). Tu upozoruje Mahnić i na drugi uvjet uspješnog rada jedinstvo i dogovor; nitko ništa na svoju ruku, sve u sporazumu! Svaki pojedinac treba da najprije sebe potpuno odgoji u katoličkim načelima. Dakle prije svega apsolutni i bezuvjetni *sentire cum Ecclesia*, zatim *prezirmode i fraze* i sustavni studij *kršćanske filozofije*, koja je temelj ne samo bogoslovlju, nego i socijalnim naukama i estetici i pedagogici. I kao što imade biti u idejnom radu princip *solidnost pojedinačkog odgoja, dubina, ne širina*, tako i u organizacijskom nastojanju. Ne proširivati krugove djelovanja, nego koncentrirati! Ne mase, nego pojedinci! A onda svakoga čovjeka na svoje mjesto, da svaki posao vode *stručnjaci*!

To je ono, što ljuđi mogu da učine ne zaboravljajući nikada:
... *Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit.*

Danas smijem reći, što sam za života biskupa Mahnića morao držati tajnom. Biskup se — kad czdрави — htio odreći biskupije i doći u Zagreb, da tamo odgoji barem nekoliko pojedinaca onim smjerom, koji je zacrtan đastvu u mariborskoj poslanici i dru. Srebrničju, uredniku Časa, ležeći već na smrtnoj postelji. Hoćemo li poči mrtvome biskupu u pohode na Mirogoj kao masa ili kao pojedinci?

To je — mislim — centralno pitanje katoličke obnove u nas.

Dr. Dragutin Kniewald.

Indeks.

1. — Objava, što ju nam je donio Gospodin i Spasitelj naš Isus Krist, neizmjerne je cijene i vrijednosti, prvo stoga, što joj je na osobit način začetak Bog, zatim što je sama u sebi tako divna i uzvišena i diže nas bliže Bogu, napokon što je ona sredstvo našega posvećenja i spasenja, čime postajemo dionici života i blaženstva Božjega, presveti preblaženi plod utjelovljenja, muke i smrti Spasiteljeve. Takovo i toliko blago Isus nije mogao da prepusti slučaju nit razornom djelovanju ljudskoga uma, koji je tako sklon na zablude i u najzamašnjim stvarima ljudske spoznaje i ljudskog djelovanja. Udovoljio je dakle božanski Spasitelj jednoj potrebi ljudske slabosti, kad je povjerio svoju svetu i spasonosnu istinu Crkvi, da ju ona čuva neokrnjenu i nepokvarenu do konca svijeta sred meteža i zbrke ljudskih misli i strasti.

Crkva dakle ima ne samo vlast nego i veliku neotklonivu dužnost, da taj sveti poklad brižno čuva i brani, kao nešto Kristovo, kao ono, što na svijetu ima cijenu najveću. Crkva je vazda bila svijesna ove svoje dužnosti pa je tu dužnost diljem vjekova i vršila. U red sredstava, što ih je u ovom znamenitom poslu upotrebljavala, ide i to, što je branila i što brani vjernicima da bez dopuštenja i bez dovoljna razloga čitaju spise protivne vjeri i ćudoređu.

Kad se izumom *Gutenbergovim* pored dobrih ideja počelo brzo širiti krivovjerje i drugi rdavi produkti ljudskog uma, opasnost je

porasla, pa baš u to doba vidimo gdje raste i briga Crkve i pomnja, s kojom ona prati proizvode tiskarstva.

S pojavom *protestantskoga krivovjerja* Crkva morade još brižnije da pazi, kako bi očuvala vjernike od sudbonosne zablude, te *Pavao III.* (1542) iznova osnova *Zbor Svetoga Oficija*, najznatnije sudište crkveno, kojemu je dužnost da bdije oko čistoće vjere i odlučuje u svim znatnijim vjerskim pitanjima. Sveti je Oficij neko vrijeme bio glavna oblast, koja se starala oko protivjernih spisa, dok g. 1571. Pija V. osnova poseban zbor, kojemu nadjene ime „*Sveti Zbor Indeksa zabranjenih knjiga*“ (*Sacra Congregatio Indicis librorum prohibitorum*).“ Taj je Zbor izdao tiskom popis knjiga, što ih je Sveta Stolica poimence zabranila: to je tako zvani Indeks. Posljednje je izdanje Indeksa izašlo g. 1917. I ovo se može dobiti u velikim katoličkim knjižarama, kao što su bila na prodaju i prijašnja.

Od novijih općenih zakonskih odredaba u pogledu zabranjenih knjiga osobito je važna konstitucija Leona XIII. „*officiorum ac munerum*“ (1897): Leonove zakonske ustanove vrijede u glavnom i danas, izuzmemo li nekoliko promjena, što ih je uveo novi crkveni zakonik (*Codex Juris Canonici*), sastavljen po nalogu Pija X., proglašen vrhovnom vlašću Benedikta XV. na Duhove 1917.; vrijedi za cijelu Crkvu od Duhova (19. svibnja) 1918. Prije proglašenja Codexa „Zbor Indeksa“ ukinut bi 25. ožujka 1917. ili točnije rekavši, on je postao odsjek Svetoga Oficija,

2. — **Koje su knjige zabranjene?** Prvo one, koje su poimence unesene u popis zabranjenih knjiga iliti indeks, a unose se take knjige u indeks posebnim dekretom; na pr. Sveta Stolica izda dekret, da se ta i ta knjiga ili te i te knjige (spisi) stanovitoga autora među na indeks; takovo se metanje na indeks zove „*speciali decreto*.“ Druga je vrsta zabranjenih knjiga ona, koja se zabranjuje po općenim zakonima i propisima, na pr. Sveta je Stolica odredila, da sve knjige, koje pišu to i to, idu u red zabranjenih knjiga, pa ih onda nije već potrebno imenom unositi u indeks. To se zove stavljati knjige na indeks „*decreto generali*“ ili „*ipso iure*“. Crkva je razvrstala sve zabranjene knjige po kategorijama, koje ćemo niže napomenuti.

Kad Crkva zabrani koju knjigu, onda je ta knjiga zabranjena svakomu objektivno t. j. bez obzira, da li bi taka knjiga i nekoj stanovitoj osobi doista naudila ili ne. Zabrana vrijedi za sve katolike uopće bez obzira na stepen obrazovanosti, duševnog raspoloženja (da li je na pr. jako ili slabo upaljiv), da li je svećenik ili svjetovnjak. Ne vrijedi dakle ovakovo zaključivanje: meni ta knjiga ne će škoditi, dakle je smijem (bez dozvole) čitati. Crkva zabranjuje čitanje i u ovakom slučaju, jer ovdje vrijedi ono općenito načelo crkvenoga zakonika: „*Zakoni, stvoreni u svrhu da predusretnu općenu opasnost, vrijede, makar u kojem pojedinom slučaju nema opasnosti.*“ (Can. 21).

A) Knjige popisane u indeksu. O njima ćemo da istaknemo ove točke.

1. Crkva obično ne zalaže svoje nepogrešivosti, kad uvršćuje koje djelo u indeks; u ovakom se slučaju može uvući

zabluda. Ipak će valjan sin Crkve spreman biti, da se s viših razloga discipline pokori odredbi Majke svoje. Uostalom treba znati, da Crkva stavlja kadšto koju knjigu na indeks ne zbog toga, što bi knjiga sadržavala očitih zabluda, nego na pr. stoga, što bez dovoljnih dokaza iznosi smionih tvrdnja, koje se dotiču ravno ili neizravno vjerskog ili čudorednog područja. Gdje koje se pak knjige među na indeks privremeno t. j. dok se isprave zablude ili pak udovolji propisima crkvenim o izdavanju knjiga.

2. Na indeks dolaze kadšto knjige na oko ne baš tako opasne, a to stoga, što na pr. pritajeno bezvjerstvo može da počini veće zlo od očitoga, kojega će se i manje obrazovan katolik lakše čuvati.

3. Da se vjernici što sigurnije odvrate od pisaca osobito opakih, zabranila bi se nekoć sva njihova djela (opera omnia), pa i ona, što će istom izdati. Takovo se indiciranje zove „in odium auctoris.“ Ovako je na pr. tridentski sabor zabranio sva vjerska djela začetnika krivovjersstva (haeresiarchae). Poslije se ta praksa ublažila te se zabrana odnosila samo na izdana djela. To se očito vidjelo, kad su g. 1895. „sva djela“ Emila Zole došla na indeks, a nakon godinu dana napose bi zabranjen zloglasni njegov roman „Rome.“ Danas je osuda „in odium auctoris“ ukinuta. Doduše imena nekih pisaca imaju još u indeksu bilješku „sva djela“ ili „svi romani“ (omnes fabulae amatoriae), no ta se bilješka danas tumači u mnogo blažem smislu, naime: kako je pisac osobito opak, opravdano katolik naslućuje, da je u svako djelo toga pisca umiješana oveća količina otrova. Dokaže li se pak pozitivno, da taj i taj spis čini izuzetak, onda takav spis unatoč onomu „opera omnia“ ne potpada pod udar indeksa. Danas dakle znači ono „sva djela,“ da valja biti na oprezu od svih djela dotičnoga pisca.

— Evo nekoliko djela, za koja drže uvaženi kanoniste (na pr. Vermeerch, Simenon, Nouvelle Revue théologique), da unatoč bilješci „opera omnia“ nisu na indeksu: „La Fadette“ i „La mare au diable“ (G. Sand, pravo ime Aurore Dupin, baronne Dudevant, † 1876), „Comte du Monte-Cristo“ i „Les Trois Mousquetaires“ (A. Dumas St., † 1870) „Le Reve“ et „Le Débauché“ (E. Zola, † 1902).

4 Ne smije se ovako zaključivat: Ova knjiga nije imenom unesena u indeks; dakle nije zabranjena. Može da bude knjiga zabranjena općim zakonom ili ti već samim tim, što spada u stanovitu vrstu knjiga, koju je Crkva zabranila općim izrazima, na pr. zabranjene su sve knjige ili spisi te i te kategorije.

O tom ćemo sad da koju reknemo.

B. Knjige zabranjene općim zakonima (decreto generali, ipso iure, ipso facto) . . Nabrojiti ćemo nekoje poglavite vrste ili skupine knjiga, kojih katolik bez dozvole crkvene vlasti ne smije čitati, makar te knjige i ne bile imenom unesene u indeks.

1. Tekstovi ili prijevodi Svetoga Pisma izdani od nekatolika. Upotrebljavati ih smiju bez posebne dozvole samo oni, koji se bave studijem teologijskim ili biblijskim, ako tekstu ili prijevodu nema prigovora niti ima u uvodu ili u bilješkama ista protivno vjeri katoličkoj. (Vukovu prijevodu Svetoga Pisma ima dogmatskih prigovora; ne smije se dakle upotrebljavati bez posebne dozvole).

2. Knjige, koje brane krivovjerje ili raskol ili čak potkapaju temelje religije uopće.

3. Knjige, koje nahvalice napadaju vjeru ili čudorede. — „Nahvalice“ (data opera) znači: ne samo onako mimogred ili kano slučajno, nego nasuprot tako, da se očito vidi namjera piščeva, da pobija koji članak vjere, vjeru uopće ili čudorede, kao na pr. kad postavlja tu i tu protuvjersku tezu i iznosi za nju „dokaze.“

4. Knjige, što su ih nekatolici napisali o vjeći, već ako se pouzdano zna, da u njima nema ništa protivno vjeri katoličkoj.

5. Sveto Pismo ili bilješke i tumač Svetome Pismu izdani bez odobrenja crkvene vlasti; isto tako sve knjige (spisi) izdane bez odobrenja crkvene vlasti, a odnose se na Sveto Pismo, teologiju, crkvenu povijest, crkveno pravo, prirodno bogoslovlje, etiku i druge ovake religiozne i moralne predmete, zatim molitvenici, knjige o pobožnosti, kršćanskom nauku, moralci, ascezi, mistici i slične, makar se činilo, da su podobne unapređivati bogoljubnost, pa uopće svi spisi, u kojima je nešto, što se osobito tiče vjere i čudoređa. — Zakonik izrijekom kaže (can. 1385), da i svjetovnjaci, da smiju izdati knjigu o pomenutim predmetima, trebaju najprije odobrenje od crkvene vlasti, a to odobrenje valja otisnuti na početku ili kraju knjige s oznakom mjesta i datuma te imena onoga, koji je dao odobrenje.

6. Knjige i brošure, koje pripovijedaju nova ukazanja, objave, viđenja, proroštva ili koje uvode nove pobožnosti, makar samo kao prigodne, ako taki opisi nisu izdani u suglasju s kanonskim propisima.

7. Knjige, koje pobijaju katoličku dogmu ili je ruglu izvrgavaju ili brane zablude osuđene od Svete Stolice ili omražuju bogoslužje; knjige, koje nastoje da potkapaju crkvenu stegu, namjerice (data opera) pogrdjuju crkvenu hierarhiju i svećenički ili redovnički stalež kao takove. — Dakle potpadaju pod zabranu spisi, koji pogrdjuju papinstvo kao takovo, ne samo nekog određenog papu; redovnički stalež kao takav, ne samo jedan određen red; stalež biskupski ili svećenički uopće ili celibat svećenički, ne samo dio klera ili kojeg svećenika.

8. Knjige, koje uče ili preporučaju praznovjerje, vraćanje, čaranje, gatanje, pozivanje duhova i slično. — „Pozivanje duhova“ odnosi se na *spiritizam*, što ga je osudio Sveti Oficij 27. travnja 1917. Zabrana se ova ne odnosi na hipnotizam, osim ako bi se u nj umiješao *spiritizam*.

9. Knjige, koje naučaju, da je dopušten dvoboj ili samoubojstvo ili rastava braka; knjige, koje raspravljaju o slobodnom zidarstvu ili o društvima iste vrste i tvrde, da su takova društva korisna, a ne štetna po Crkvu i državu.

10. Knjige, koje bludne ili bestidne stvari nahvalice (ex professo) raspravljaju, pripovijedaju ili naučaju. — Time su zabranjene pornografske knjige, dakle takove, gdje se u znatnom dijelu knjige bestidnim prikazivanjem potiče na blud ili čak naučaju sramotna umijeća. „Ako koja knjiga ne bi nahvalice — ex professo — o tim bestidnim stvarima raspravljala, to ipak ne bi valjalo zaklju-

čiti, da nije zabranjena. Ljudskim se zakonom nipošto ne ukida zakon naravni, po kojem ne smije nitko čitati one knjige, koja ga može zavesti na grijeh; svatko dužan je po naravnom zakonu izbjegavati pogibao griješnu. Takove knjige, u kojima se mimogred po gdjevoja frivolnost nalazi, ne će svakomu nauditi, tko ih čita, i zato ne treba da ih zakonodavac naročito svima zabrani. Ali ako tko opazi, da su njemu i te pogibeljne, već mu je naravnim zakonom zabranjeno, da ih čita, makar mu to Crkva i ne zabranjivala. Naravni je zakon preči od crkvenoga zakona. Protivno vrijedi za knjige, koje nahvalice o tom predmetu raspravljaju. Iz takovih knjiga prijeti svima pogibao, pa ih zato Crkva svima zabranjuje. Ta se crkvena zabrana temelji na zakonu naravnom.**)

Do nedavna smjeli su oni, koje je ispričavala služba (književnici, kritičari, urednici...) ili učiteljski stalež (profesori srednjih i visokih škola), bez posebne dozvole čitati poradi „osebine i ljepote jezika“ i onaka djela „starijih i novijih“ klasika, koja su „okaljana ljagom bestidnosti.“ Po novom crkvenom zakoniku ne postoji već ovaka dozvola, nego treba da i pomenuta lica zatraže dozvolu za čitanje onakih djela. (Nastavit će se).

Kroz vrevu svijeta.

— O tko će mi pokazati pravi put k istini, da s njome uđem u život trajne sreće? Tko? pitao je nezreli mladić stojeći neodlučan na raskršću svoga života.

I gle! Pred njim se stvori On - blijed, ispaćen i sagnut pod teškim križem.

Mladić se osupnu ugledavši Ga.

I zadube svoj znatiželjni pogled u Njegovu pojavu, koja mu se u prvi mah pričinila čudnom, zagonetnom. Ali što ju je duže promatrao, postajala mu je sve privlačivija, sve zanimivija, sve uzvišenija...

— Ja sam put, istina i život. Uzmi križ svoj i slijedi me! Jaram je moj sladak i breme moje lako...

— O Gospode! I dušu ću svoju položiti za Te! - prepoznavši Ga zanosno i odlučno uskliknu mladić.

U taj čas srce mu planulo novim, svetim žarom. Dušu mu zalio val mednog osjećaja. Cijelim mu bićem prostrujila nova snaga, novi život. Grčevito je obujmio svoj križ, orosio ga sa suzom sreće i zahvalnosti, zametnuo se s njim i čvrstim korakom krenuo za svojim Vodičem...

— Išli su tiho. Mučke. Dugo su išli.

Kad stupiše u buntovno namrgođenu vrevu svijeta, sljedbenikom Vodičevim proleti vrh sumnje i kolebanja. A On se okrenu i zapita ga:

— Ljubiš li me više nego ovi?

I odabranik se sjeti Njegovih riječi punih nade: „Ja sam put, istina

*) Dr. J. Pazman, *Crkvene naredbe o zabrani i censuri knjiga*. St. 127. (Zagreb 1904)